

Včelí produkty

ROZŠÍŘENÍ

LIST 1

1.

Vosk hraje důležitou roli ve staré řecké báji o Ikarovi. Víš, o čem je?

V řecké mytologii je Ikaros synem vynálezce Daidala. Známy se stal díky tomu, že jako první člověk, společně se svým otcem, vzlétl k nebesům. Poté, co jeho otec Daidalos zabil v Athénách Talóse, museli oba uprchnout na Krétu. To se jim podařilo s pomocí bohů. Zde dostali azyl, ale Daidalos musel pro zdejšího krále vytvořit obří labyrint, kam byl poté ukryt Minotaur – obluda s lidským tělem a hlavou býka. Po dobudování labyrintu chtěli Daidalos s Ikarom opustit Krétu. Tomu ale zamezil král, a to proto, aby nevyzradili tajemství labyrintu. Tudíž nebyla jiná cesta než let vzduchem. K tomu Daidalos sestrojil dva páry křídel z ptáčích per, které spojil voskem, a spolu s Ikarom vzlétli k oblakům. Mladý Ikaros nedbal však otcova varování a snažil se co nejvíce přiblížit slunci. To se mu ale stalo osudným, protože se vosk roztavil a Ikaros zahynul pádem do moře.

2.

VOSKAŘI A SVÍČNÍCI

Zpracováním včelího vosku se vedle včelařů zabývalo také několik odvětví, mezi kterými však nejvýznamnější postavení získali **voskaři**. Voskařství lze zařadit mezi řemesla, jejichž příslušníci se těšili jistému výsadnímu postavení. Voskaři byli tradičně řazeni mezi seriózní, vážené řemeslníky, poměrně zámožné a samozřejmě i vlivné.

Šlo o řemeslo zabývající se zpracováním vosku, zpočátku čistého včelího vosku, později přistupovaly do procesu výroby další příměsi. Do čistého včelího vosku se přimíchávaly levnější druhy vosku, tuky, pryskyřice nebo některé nerostné látky.

Voskaři z vosku vyráběli svíčky, sloupky, paškály, plastiky (zejména s náboženskou tematikou), dekorační a upomínkové předměty apod. Často se zároveň věnovali produkci mýdel a voňavek, řada z nich se současně vyučila voskařem a perníkářem a obě profese úspěšně kombinovala.

S včelaři a voskaři spolupracovali například **voštináři**. Od včelařů vykupovali voštiny (včelí plásty), z nichž získávali vosk buď prostým tavením na slunci, případně párou, a nebo vyvážáním voštin ve vodě (používání různých typů lisů bylo běžné až v 19. století). Voštinářství v podstatě představovalo jeden z druhů vandrovního řemesla. Jeho příslušníci museli docházet za jednotlivými chovateli včel, po získání vosku z voštin také za odběrateli, kteří byli ochotni surový vosk vykoupit k dalšímu zpracování. Nejčastěji prodávali voskařům a svíčníkům (v mladších obdobích pak našli odbytí také v lékařství a kosmetice). Mnohdy se někteří z voštinářů specializovali výhradně jen na sběr nebo výkup voštin a výrobu vosku.

Ve 14. století se v záznamech na našem území poprvé objevují **svíčníci**. Pracovali jak se včelím voskem, tak s lojem.

Svíčky ze včelího vosku (voskovice)

Včelí vosk se již ve starověku ukázal jako materiál mimořádně vhodný pro výrobu svíček, ale po celou historii osvětlování až do současnosti šlo o materiál limitovaně dostupný, a tedy velmi drahý. To omezovalo okruh používání osvětlení voskovicemi jen na nejbohatší vrstvy společnosti, pro významné události či církevní obřady. Včelí vosk byl až do 19. století považován za nejlepší materiál k výrobě svíček a byly z něj již ve středověku zhotovovány např. i svíčky k měření času.

Včelí produkty

ROZŠÍŘENÍ

LIST 2

Ve středověku i ranném novověku byl včelí vosk ve střední Evropě považován za mimořádnou surovinu a objevuje se mimo jiné např. také jako jedna z forem placení poplatků v řemeslnických ceších („plat ve vosku“). Svíčkaři byli velmi vážení a bohatí řemeslníci a nikoliv náhodou je jeden z prvních doložených evropských řemeslnických cechů v roce 1061 ve Francii cechem „svícníků“.

Až do 14. století byl v českých zemích svíčkaři zpracováván pouze včelí vosk přírodní barvy, až v roce 1342 bylo v Praze uděleno první privilegium na bělení vosku. Tehdy byl vosk bělen na slunci. Voskářů a svíčkařů bylo ve městech ve středověku i v novověku jen málo, protože okruh jejich zákazníků byl velmi omezený. Například k roku 1419 bylo v Praze jen šest voskářů a třináct svíčkařů. Svíčkaři byli zpravidla zruční umělečtí řemeslníci, kteří zdobili kostelní, pohřební i jiné svíce barevnými plastickými ozdobami – byly to ornamenty, nápisy, znaky, časomíry (měření času podle voskovic je doloženo v Anglii již v 9. století) a další podle konkrétních požadavků objednatelů.

V 18. a 19. století byli výrobci voskových svíček nejčastěji označováni jako voskáři, to ukazuje na to, že se zpracování suroviny a výroba svíček soustředily do jedné dílny. Počet osob věnujících se této profesi se ani tehdy výrazně nezvětšoval, přestože v 18. století spotřeba voskovic vzrostla a při slavnostních příležitostech jich mohly být současně zapáleny i tisíce. Například v roce 1779 bylo při jedné slavnostní hostině v Drážďanech zapáleno najednou 14 000 voskovic, jejichž světelný výkon mohl být zhruba takový jako dnes světelný tok asi sto třiceti 100W žárovek.

Oblíbené voskové sloupky

Voskové sloupky, známé již ve starověkém Římě, byly ve střední Evropě velmi oblíbeným světelným zdrojem zhruba od poloviny 18. století do poloviny 19. století. Voskové sloupky byly vyráběny ze speciálně upravené voskové hmoty, kdy do včelího vosku byly přidávány pryskyřice a lůj (později také terpentýn či ceresin). Voskový sloupek byl zhotovován metodou několikanásobného protahování dlouhého knotu lázní roztavené voskové hmoty z kotouče na kotouč, dokud nebylo dosaženo žádoucí tloušťky sloupku. Poté byly vzniklé dlouhé voskované knoty řezány na různou délku (asi 1 až 2 m) a buď byly stáčeny volně do dlaně, nebo byly navíjeny na speciálně upravené svícny se skřípci. Právě z voskových sloupků byly nejčastěji zhotovovány nejrůznější ozdoby a řemeslníkům, kteří se touto činností zabývali, se říkalo voskotvárníci.

Zdroje:

<http://www.odbornecasopisy.cz/svetlo/casopis/tema/cesta-svicky-historii-cast-1--16287>

<https://www.kalimera-recko.cz/recti-hrdinove-a-postavy/ikaros/>

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/12119/140007429.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3.

JAK VZNIKÁ VČELÍ VOSK

Možnosti produkce včelího vosku jsou dané zejména omezenými možnostmi přírody při výrobě vosku. Včelí vosk vzniká složitou látkovou přeměnou v těle mladých včelích dělnic okolo 12. dne života. Je tvořen ve voskotvorných žlázách včely, odkud je kanálky vytlačován na povrchové zakončení tzv. voskové zrcátko. Zakončení voskových žláz se nachází na zadečkovém článku včely, konkrétně v párovém umístění na 3., 4., 5. a 6. článku zadečku na břišní straně. Včela pomocí končetin tře o spodní část na břišní straně zadečku, a tím vytlačuje voskovou šupinku z těla ven.

